

Ба Шурои диссертационии
6D.KOA-001-и назди Донишгоҳи
миллии Тоҷикистон (734025, ш.
Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17)

Тақризи

**муқарризи расмӣ ба диссертасияи Шарафуддин Шарафёр дар
мавзуи “Хусусиятҳои мочароҳои сиёсӣ дар Афғонистон ва даҳолати
давлатҳои хориҷӣ ба онҳо” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади
ilmҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.06 – Низоъшиносӣ**

**Мутобиқати диссертасия ба ихтисос ва самти илм, ки аз рӯйи он
диссертасия ба ҳимоя пешниҳод мешавад.** Диссертасияи Шарафуддин
Шарафёр дар мавзуи “Хусусиятҳои мочароҳои сиёсӣ дар Афғонистон ва
даҳолати давлатҳои хориҷӣ ба онҳо”, ки барои дарёфти дараҷаи илмии
номзади илмҳои сиёсӣ пешниҳод шудааст, бо шиносномаи ихтисоси
23.00.06 – Низоъшиносӣ, ки аз рӯйи он ба Шурои диссертационӣ
мувофиқи фармоиши Комиссияи олии атtestатсионии назди Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1-уми ноябрин соли 2021, таҳти №311/01 ҳукуқи
қабули диссертасияҳо барои ҳимоя дода шудааст, мувофиқ мебошад.

Кори диссертационии Шарафуддин Шарафёр дар бораи масъалаи
муҳими инкишофи Афғонистон ва раванду ҳодисаҳои муосири он иншо
гардида, ҳам барои рушди воқеии кишвари мазкур ва мамлакатҳои ба он
монанд ва ҳам барои омӯзишу хулосагириҳои раванди сиёсии ҷаҳони
муосир аҳамияти муҳимро касб менамояд. На танҳо раванди сиёсии
дохилии Афғонистон, балки мудохилаи кишварҳои бегона ба корҳои
дохилии он сабабгори мураккабии авзои сиёсию низомии ҳам
Афғонистон ва ҳам минтақа гардидааст.

Моcharoi Aфғoniston таърихи тўлонӣ дошта, қariб nим аси охир вазъият ва пешомади инкишофи мамлакатро печида гардонидааст ва мардумро сарсону саргардон намуда, мушкилиҳоро хосияти оштинопазир додааст.

Мушкилиҳои дохилии Aфғoniston як тарафи масъала ast. Тарафи дигари онро рақобати оштинопазири давлатҳои муқтадир дар nисбати он ташкил менамоянд. Чунин муносибатҳо боиси авҷ гирифтани mocharoҳои siёsӣ дар Aфғoniston гардида, онҳоро ба сифати унсури ҳаёти ҷамъиятӣ muarriғӣ менамояд.

Низоъҳо дар шаклҳои муҳталиф ба амал меоянд, vale ҷойгоҳи mocharoi siёsии Aфғoniston дар мазмун ва шакли дигар az худ дарак медиҳад. Dar низоми рақобатҳо ва зиддиятҳои антагонистӣ mocharoi siёsии Aфғoniston мақом ва нақши барҷаста дошта, ба вазъияти дохилӣ ва хориҷии кишварҳо таъсири амиқ мерасонад. Зеро он бо хусусиятҳои гуногунаш az mocharoҳои ҳамтои хеш тафовути ҷиддӣ дорад. Сабабҳо ва омилҳои mocharoангез ба таври барҷаста ба амал омада, иштирокчиёни доимии бешумор дошта, паёмадҳои муҳталифи иҷtimoiӣ, iқtisodӣ ва siёsии иҷtimoiro ба бор меорад.

Taxқiқoti мазкур дар бораи mocharoeст, ki дар шароити ҳозира на танҳо Aфғoniston, балки тамоми минтақа ва ҷomeai ҷaҳoniro гирифтори мушкилиҳои гуногун гардонидааст. Aфғonistonро ба маркази буҳрони шадиди siёsии olam табдил дода, panogoҳи нерӯҳои ifrotgaro ва маркази тавлиди терроризм қарор додааст.

To ба imrӯz масъалаи taъsiри omili ҳorijӣ va mudoxilaи бевositaи давлатҳои muқtadiiri ҷaҳonӣ va minтақavӣ ба mocharoi siёsии Aфғoniston mavridi taxқiқi ilmҳoи siёsӣ қaror nagiriftaast. Az in rӯ, vobasta ба aҳamият va taъsirguzorii minтақavӣ va ҷaҳonӣ mocharoi siёsии Aфғoniston mavridi omӯziши amik қaror doda shudaast.

Таҳқиқи ҷанги тӯлонии Афғонистон аз он шаҳодат медиҳад, ки таъсири омили хориҷӣ яке аз сабабҳои шиддат гирифтан ва пеҷидатар шудани он ба ҳисоб меравад. Омили мазкур садди роҳи дастёбӣ ба сулҳ ва музокироти васеъ бо мақсади ҳалли осоиштаи масъала гардидааст. Аз ин хотир, таҳқиқи ҳамаҷонибаи масъала аҳамияти муҳими илмию назариявӣ ва сиёсию амалиро касб менамояд.

Диссертатсияи Шарафуддин Шарафёр аз муқаддима, тавсифи умумии таҳқиқот, ду боб, ки дарбаргирандаи шаш зербоб аст, хулоса, тавсияҳо барои истифодаи амалии натиҷаҳо ва рӯйхати адабиёти истифодашуда таркиб ёфтааст.

Муаллиф дар муқаддима мубрамияти мавзуи таҳқиқот ва дараҷаи омӯзиши мавзуи таҳқиқотиро асоснок намудааст. Дар тавсифи умумии таҳқиқот дар хусуси объекти таҳқиқот, мавзуи таҳқиқот, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, асосҳои назариявию методологии таҳқиқот, навгонии илмии таҳқиқот, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, дараҷаи этимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот ва ғайра ибрози назар гардидааст.

Дар боби аввали рисолаи худ Шарафуддин Шарафёр асосҳои назариявию методологии таҳқиқи мочароҳои сиёсӣ дар Афғонистонро мавриди таҳлил ва хулосагирӣ қарор додааст. Ӯ андешаҳои худро дар такя ба муҳаққиқони барҷастаи Ғарб, хусусан, Й. Галтунг, Фейрвейд, К.Маркс, Р. Дарендорф, Л.Козер, Т. Парсонс, Д.Ландберг, Э. Мэйо, Ф. Ретлисберг, Л. Уорнер, Ч.Шарп ва дигарон асоснок намудааст. Ҳамчунин, дар ин қисмати диссертатсия, муаллиф доир ба таърихи пайдоиши мағҳуми “мочарои сиёсӣ”, ташаккул ва инкишофи назарияи мочароҳои сиёсӣ, хусусиятҳои гуногуни он, айният ва тафовутҳои он бо таълимотҳои дигари полемологӣ андешаронӣ намудааст. Дар хусуси назарияи сиёсӣ дар мавриди мочароҳои сиёсӣ дар низоми илми сиёсии муосир ба таври муфассал маълумот дода шудааст. Муаллиф тарзи

муносибат ва консепсияҳои гуногунро доир ба назария ва таҳқиқу таҳдили масъалаҳои мочароҳои сиёсӣ гирд оварда, айният ва фарқияти онҳоро доир ба фаҳми дурусту воқеии мочароҳои сиёсӣ дар раванди сиёсӣ шарҳ додааст.

Муаллиф ба масъалаи таснифоти мочароҳои сиёсӣ ва муайян намудани тарзи муносибат ба онҳо рӯ оварда, ҳолати мазкурро ба таври васеъ мавриди омӯзиш қарор додааст. Ҳолати буҳронии инкишофи ҷомеа, аз ҷумла буҳрони сиёсӣ, буҳрони ҳувият, буҳрони машруъият, буҳрони тақсими ҳокимият ва ғайраро ҳамчун асосҳо ва заминаҳои ташаккули мочароҳо ва даҳолатҳои сатҳи гуногун баррасӣ намудааст.

Дар зербоби сеюми боби аввал муаллиф ба масъалаи даҳолаткуниҳои давлатҳои дигар, маҳсусан, давлатҳои муттарақӣ ба мочарои сиёсии Афғонистон таваҷҷуҳи хосса зоҳир намуда, онро аз ҳар ҷиҳат мавриди таҳил ва натиҷагирий қарор додааст. Мушкилоти дохилӣ ва сатҳи нокифояи мудирияти корҳои кишвардорӣ дар раванди ҳалли масъалаҳои гуногуни ҳаёти ҷамъиятӣ дар давраи ҳокимони гуногун боиси даҳолаткуниҳои кишварҳои дигари ҳамсоя ва давлатҳои дуру наздики олам гардидааст. Даҳолаткуниҳо ба мочарои сиёсии Афғонистон бештар аз ҷониби СССР (минбаъд, Федератсияи Россия), ИМА, Покистон, Эрон, Ҷумҳурии мардумии Чин ва мамлакатҳои дигар дар заминаи манфиатҳои миллию геополитикии худи онҳо ба амал омадааст.

Дар боби дуюми рисолаи худ - “**Қӯшишҳо ва таҷрибаи танзими мочароҳои сиёсӣ**” муаллиф ба масъалаҳои дарёфти роҳу воситаҳои ҳалли мочароҳо таваҷҷуҳи хосса намудааст.

Дар зербоби аввали боби дуюм муаллиф омӯзиш ва натиҷагириҳоро дар мавриди заминаҳо ва омилҳои асосии ташаккули мочарои сиёсӣ дар шароити Афғонистони муосир ба ҳарҷ додааст. Заминаҳои гуногуни сар задани мочароҳои сиёсӣ, асосан дар зери таъсири омилҳои гуногун ташаккул ёфтаанд. Яке аз ҳолатҳои асосиро заифии

давлати мутамарказ ва дар бештари ҳолатҳо аз уҳдаи идораи ҷомеа набаромадани маъмурияти ҳукуматӣ ба ҳисоб меравад. Давлат дар маъни аслаш кайҳо дар Афғонистон вучуд надорад. Аз ин ҷост, идораи корҳо ба зиммаи неруҳои гуногуни сиёсӣ, ки асосан дар заминай манфиатҳои қавмию этникӣ ташаккул ва инкишоф меёбанд, гузошта мешаванд. Набудан ва фаъол нагаштани ҳокимияти сиёсии мутамарказ на танҳо ба неруҳои дохилӣ, балки ба омилҳои таъсиррасони берунӣ низ имконият медиҳанд, ки фаъолона амалҳоро анҷом диханд ва дар ташаккул ва инкишофи мочарои сиёсии Афғонистон саҳм гиранд. Муаллиф тавонистааст, ки ба қадри зарурӣ ҳам омилҳои дохилӣ ва ҳам омилҳои беруниро мавриди омӯзиши амиқ қарор дихад ва ҷойгоҳи онҳоро дар мочарои сиёсии Афғонистон муқаррар намояд.

Дар зербоби дуюми боби дуюми рисола, ки “**Мақом ва нақши неруҳо ва аҳзоби сиёсӣ дар ташаккул ва инкишофи мочарои сиёсии Афғонистон**” номгузорӣ гардидааст, диссертант ба фаъолияти неруҳои сиёсии муҳталиф, баҳусус, ҳизбҳои сиёсии кишвар дар сар задани мочаро ва рушди он дикқати зарурӣ дода, ҷойгоҳи онҳоро дар раванди сиёсӣ муқаррар намудааст.

Яке аз мушкилоти асосии дарёftи роҳу воситаҳои ҳалли мочарои Афғонистон вучуд надоштани ваҳдату ягонагӣ дар сафҳои ҳукумати кишвар ва заифу нотавон будани элитай сиёсии он мебошад. Яъне, дар шароити имрӯзаи Афғонистон неруи пешбари ҳалли мочарои сиёсиро пайдо намудан ғайриимкон аст.

Муаллиф қӯшиш намудааст, ки монеаҳо, масъалаҳои асосӣ ва пешомади мочароҳои сиёсӣ дар Афғонистонро мавриди таҳлил ва натиҷагириҳо қарор дихад. То қадом андоза муваффақ гардидааст? Ба саволи мазкур ҷавоби аниқ пайдо кардан номумкин аст. Зоро ҳар лаҳза дар рушди сиёсии Афғонистон тағйироти гуногун ба амал меояд. Ҳамин

холатро дарк намудан, ба риштаи таҳлил қашидан ва хулосаҳои зарурӣ баровардан корест басо сангин. Новобаста аз ин, муаллиф кӯшиш намудааст, ки масъалағузорӣ намояд ва ба он ҷавоби заруриро пайдо созад.

Дар хулоса натиҷаҳои бадастовардашудаи фаъолияти таҳқиқотӣ ва тавсияҳои муаллиф барои дарёфти роҳу воситаҳои суботи сиёсӣ дар шароити Афғонистон матраҳ гардидаанд.

Навғонии илмии таҳқиқот, пеш аз ҳама, дар гузориши масъала зоҳир мегардад. Мақсад ва вазифаҳои рисолаи мазкур доираи васеи масъалаҳои вобаста ба мочароҳои сиёсии Афғонистон ва даҳолати давлатҳои дигар ба онҳоро фаро гирифтааст. Таҳқиқоти мазкур кӯшиши таҳлили сиёсиест баҳри баррасии мочароҳои сиёсии Афғонистон.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки муаллиф бештар ба муқаррарот ва хулосаҳои назариётчиёни илмҳои сиёсӣ, муҳаққиқони барҷастаи Ғарб, афғон, эронӣ, рус, тоҷик ва ғайра, ки бевосита ба мавзуи таҳқиқотӣ рӯварӣ намудаанд, такя намудааст.

Натиҷаҳои амалии таҳқиқот метавонанд дар раванди пажӯҳиши мочароҳои сиёсӣ, дарёфти роҳу воситаҳои таъмини суботи сиёсии ҷомеа, муносибатҳои мутақобилаи байниҳамдигарии мамлакатҳо дар шароити муосири минтақагароӣ ва рушди равандҳои глобализаціонӣ, ҳангоми таҳияи стратегия ва концепсияи сиёсати давлатӣ дар кишварҳои гуногун дар мавриди масъалаҳои мухталифи ҳалли низоъҳои сиёсӣ метавонанд ба таври васеъ истифода гарданд.

Дар зимни ин имкон дорад, ки маводҳои диссертатсияро дар таълими фанҳои «Сиёсатшиносӣ», «Мочарошиносӣ» ва баҳшҳои дигари илмҳои сиёсӣ ба сифтаи таълими курси маҳсус, ҳамчунин, дар марказҳои таҳқиқотию оянданигарӣ ва полемологӣ истифода намуд.

Нашири натиҷаҳои диссертатсия дар мачаллаҳои тақризшавандай илмӣ. Нуктаҳои асосии таҳқиқотро аз рӯйи мавзуи диссертатсия

муаллиф дар З мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандай Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба табъ расонидааст.

Дар баробари муваффақиятҳо таҳқиқоти диссертатсионии мазкур аз баъзе камбудиҳо холӣ нест, ки онҳоро метавон ба тариқи зерин нишон дод:

1. Дар зербоби аввали боби якуми кори диссертатсионӣ муаллиф аз таълимотҳои гуногун дар мавриди моҷароҳои сиёсӣ ёдовар гардидааст. Аммо нишон надодааст, ки ба масъалаи моҷароҳои сиёсии Афғонистон қадоме аз онҳо бештар мувофиқанд ва ҳангоми таваҷҷӯҳи маҳсус ба таълимоти мазкур имконияти таъсиррасонӣ ба ҳалли моҷарои сиёсии Афғонистон бештар мегардад.

2. Дар зербоби дуюми боби дуюми кори диссертатсионӣ муаллиф ба мақом ва нақши аҳзоби сиёсӣ дар сар задан ва рушд ёфтани моҷарои сиёсӣ иброз назар намуда, ба масъала тавзехи гуногунро раво донистааст. Агар ў ба неруҳо ва ҳизбҳои моҷарогар, ки манфиатҳои умумимиллиро сарфи назар менамоянд ва дар доираи манфиатҳои қавмӣ фаъолият мебаранд, мушахассан муносибат менамуд рисола мазмуни тоза ва боз ҳам рӯзмарратар пайдо мекард.

3. Дар хulosai кори диссертатсионӣ назари муаллиф ба масъалаҳо ва монеаҳои ҳалли моҷарои Афғонистон баён гардида, тавсияҳо пешниҳод гардидааст. Ў низ чун муҳаққиқони дигар роҳу воситаҳои самараноки ҳалли муқовиматҳо ва ба суботи сиёсӣ расиданро мушахассан нишон дода натавонистааст. Беҳтар мебуд, ки муаллиф тамоюл ва дурнамои ҳалли моҷарои сиёсиро возеҳтар ошкор месоҳт.

4. Агар муаллиф дар баробари даҳолаткуниҳои манфии давлатҳои дигар дар бораи амалҳои самараноки давлатҳои манфиатдор дар наздик кунонидани раванди сулҳи ҷомеаи Афғонистон мавқеи худро муайян менамуд, рисол боз ҳам мазмунан ғанӣ мегардид.

Дар умум, диссертатсияи мазкур таҳқиқоти анҷомёфта ба ҳисоб рафта, норасогиҳои дар боло зикршуда арзиши илмии онро коста намегардонанд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.
Диссертатсияи Шарафуддин Шарафёр ба талаботи бандҳои 10 ва 11-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26-уми ноябрин соли 2016, таҳти №505 тасдиқ шудааст, мувоғиқ мебошад.

Диссертатсия аз ҷониби муаллиф мустақилона навишта шуда, дорон мазмун ва мантиқи ягонаи дохилӣ мебошад. Натиҷа ва нуктаҳои навини илмии ба ҳимоя пешниҳодшуда саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳанд.

Хулоса, рисолаи диссертационии Шарафуддин Шарафёр ба талаботҳо оид ба корҳои диссертационӣ дар мавриди дарёфти дараҷаи илмии номзади илм мувоғиқ буда, муаллифи он сазовори ноил гардидан ба дараҷаи илмии номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.06 – Низоъшиносӣ мебошад.

Муқарризи расмӣ:

номзади илмҳои сиёсӣ, дотсенти
кафедраи сиёсатшиносии Донишгоҳи
давлатии омӯзгории Тоҷикистон
ба номи С.Айнӣ

Ҳакимов Р. М.

Имзои Ҳакимов Р.М.-ро тасдиқ менамоям.
Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои
мâхсуси ДДОТ ба номи С. Айнӣ

Мустафозода А.

Суроғи муқарриз:

734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш.Душанбе, х.Рӯдакӣ, 121.

26-уми апрели соли 2023